



## PANTEIST

# ALAN HOVHANESS

*Aleksandar Mihalyi*

Alana Hovhanessa, uz također nedavno preminule skladatelje Louisa Hardinga *alias* Moondoga i Takemitsu Torua, veže prije specifičan nego stereotipni odnos prema prirodi. Oni su već ranijim djelima kroz koja nagovještavaju vrijeme izmjene paradigme odnosa prema prirodi osigurali naklonost zelenih, *new agera* ali i šireg slušateljstva. Za njihovu popularnost nije toliko bitan sam glazbeni opus, koji je po mnogima dvojben (ili preciznije rečeno: do nedavno je bio dvojben), već njihov kontinuirani angažman i privrženost određenom svjetonazoru u turbulentnom vremenu prošlog stoljeća.

Kroz biografiju Alana Hovhanessa ćemo pojasniti o čemu je riječ. Rođen je 1911. godine a preminuo 2000. godine. Nakon usavršavanja kod Martinua, Fossa i Coplanda odlučuje se za drastičan rez u svojoj karijeri. Uništava sva ranija djela, putuje po zemljama Istoka i ponajviše istražuje armensku glazbu, što ne treba čuditi jer je po ocu armenskog podrijetla (izvorno mu je prezime Čakmakjian). Kod Hovhanessa treba imati u vidu da su interesi za skladanje i misticizam bili podjednako dominantni tijekom cijelog života, ali do početka devedesetih njega je skoro bilo nemoguće naći u katalogima. I onda je, objavljivanjem životopisa vodećih minimalista, sve počelo. Skladatelj, koji je naznačen kao jedan od utemeljitelja interesa za daleko istočnu glazbu i etno fuzije, tada zadobiva kulturni status vizionara ponajviše među pripadnicima *new age* kulture i zelenih. Njegova panteistička zaljubljenost u prirodu, s jedne strane, i orijentalni misticizam (kako to on naziva), s druge strane, su mu, uz *holy* minimaliste, osigurali u *mainstreamskim* tumačima neočekivanu, ili boljim poznavateljima glazbenog ukusa danas, očekivanu popularnost. Kako je ovaj *izam* postao dominantan a Hovhaness dijelom dijeli njihove značajke, nabrojati ćemo ih budući da su skladateljima osigurale lakoću komuniciranja sa slušateljstvom:

- ne služe se novim skladateljskim tehnikama ni terminologijom već se vraćaju dalje u prošlost i nasljeđe običajne glazbe (Hovhaness ističe da je atonalna glazba protiv prirode),
- njihova glazba zaobilazi opće mjesto inspiracije - tjeskobu - ona adorira prirodu a "nejasno" se prebacuje na mistični plan,

- ne stavljaju slušatelja pred intrigu, odnosno oportuni su u tradicionalnom u najširem značenju te riječi,
- ne krzmaju se koristiti dopadljivo te posjeduju subjektivnu originalnost u glazbenom sadržaju koji se temelji na spajanju zatečenih kulturnih tvorevina s onim povijesnim.

Spomenuti skladatelji su zajedno s nekim *holy* minimalistima omogućili orkestrima i ostalim interpretima da budu efektni, dopadljivi, opuštani u interpretiranju melodioznog, himničkog i, po mnogim reakcijama kritike i slušateljstva, sublimnog. S jedne strane nalazimo izgubljeno rajsko otočje, a sa druge se divimo nadahnutim interpretima.. Glede reprodukcije kroz kućne audiouređaje, tonski inženjeri tom aspektu reprodukcije posvećuju punu pažnju, te ove snimke često spadaju po tehničkim dosezima u ponajbolje i očekivano su redom nagrađivane. Navedeno, normalno, provocira kič-test, no to nećemo raditi jer nam je ovoga puta namjera samo očitavanje dominantne pojave, a ne njeno vrednovanje.

Sve navedene uvjete ispunjava i Hovhaness. Njegov je opus imponozantan -gotovo 70 simfonija, desetak opera, dva baleta, preko stotinu komornih djela, ciklusi pjesama i skladbi za zbor, djela za solo klavir i tako dalje, te je jedan od najplodnijih skladatelja XX. stoljeća. Djela su mu prouzvodili i snimali svi značajniji dirigenti, od Reintera i Stokovskog do današnjih zvijezda; a baletu koreografirala između ostalih i Marta Graham.

I tako je čovjek-skladatelj koji je panteistički doživljavao prirodu dočekao da se kodovi njegova idioma poklope s onima *zeitgeista* kako bi bio primijećen od slušateljstva i postao interesantan kritici tek u svojoj 84.

godini. Ta ista kritika je kontinuirano, ipak, govorila gotovo isključivo o površnosti i eklectizmu Hovhanessa. Ali, on se nije mijenjao, mijenjao se ukus i interes slušateljstva. i to onog koji je u velikom broju preko *jazza* i potom minimalista došao do njega. On sam nikad nije mistificirao svoj opus niti skrivao uzore. Kao zapadne skladatelje koji su izvršili utjecaj na njega, navodio je Bacha, Sibeliusa (posebno unisonost 4. simfonije) i Bartoka. Istočni uzori bili su prije običajna nasljeđa nego skladatelji. Jedini skladatelj koji se ovdje može navesti kao uzor je Armenac Sogomon Sogomonyan poznatijim pod imenom Komitas, od kojeg je preuzeo i moto *“Reći što više sa što manje nota”*. Na tim je temeljima izgradio većinu svojih skladbi. Njihova je temeljna značajka, u sporim stavcima - himničko elegični karakter s često sladunjavim melodijama i *pizzikativa*, a u bržim - držanje konstantne dinamičke naznake diljem stavka s korištenjem orijentalnih ritmičkih obrazaca, što uzrokuje kontinuiranu napetost i daje orgijastično ritualni karakter nekim od tih (uspjelijih) stavaka. Kroz sve njegove skladbe, posebice one popularne, provlači se odnos poistovjećivanja mističara s prirodom.

Da je živ, vjerojatno bi bio zatečen ne samo popularnošću već i brojnom diskografijom. Navedimo sada djela po kojima je danas popularan. U vezi s adoriranjem prirode recimo da su mu planine mjesta susreta svjetovnog i spiritualnog. Za planine Hovhaness kaže: *“One su simboli, kao piramide, ljudske težnje da upozna Boga”*. Spomenimo da je kao mistik preferirao usamljene planine kao što je Ararat ili Fudžijama. Druga simfonija *“Misteriozna planina”* priskrbila mu je spomenuti kulturni status - ali tek devedesetih godina prošlog stoljeća. Jednostavna, linearna,

pristupačna, gotovo himničkih melodija s rafiniranim klimaksom uz odličnu snimku/snimke, ova simfonija osvaja publiku na prečac i postaje 1994. godine hitom u izvedbi Simfonijskog orkestra iz Seattlea pod ravnanjem Gerarda Schwarza.

Koncert za klavir i orkestar *“Lousadzak”* iz 1945. godine već je nakon praizvedbe (klavir je svirao sam Hovhaness) izazvao ne malu pozornost budući da ga je John Cage odmah nakon izvedbe obasuo komplimentima. Među njima se autora ponajviše dojmio onaj da sklada glazbu koja je unutarnje pjevanje. *“Pedeseta simfonija”* podnaslova *“Planina St. Helen”* iz godine 1983. učvrstila je Hovhanessovu popularnost te, ako je ranije bilo nekih dvojbi u spomenutom kontekstu među pristašama njegovog kulta, one sada posve nestaju. On je nakon ove simfonije postao jasniji: slično klasičnoj simfoniji, manipulira ponajprije sonornošću i repetitivnošću Dalekog istoka.

Interesantna je činjenica da je druga faza minimalizma, ponajviše ona Johna Adama i Philipa Glassa, obilježena Hovhanessovom *“22. simfonijom”*, nazvanom *“Grad svjetlosti”*, iz 1971. godine. Simfonija je sva u evociranju prostora, svjetla i spiritualnosti prirode. Glass je preuzeo, kao obrasce, uporabu puhača i gudača u svojim portretima prirode.

Od skladbi koje su doživjele zamjetni interes i popularnost treba spomenuti *“I Bog stvori velike kitove”* koja je nastala godine 1970. godine i u kojoj je Hovhaness bio inspiriran zvukovima kojima se pod vodom glasaju kitovi. Prpratni tekst nam govori kako se pjesma kitova pojavljuje kao poj gigantskih mitskih oceanskih ptica u vrijeme kada se čovjek još nije pojavio na planetu Zemlji. Izdvojili bismo još i seriju skladbi koje je

komponirao za harfu, s obzirom na to da pred nama imamo reprezentativni uzorak iz opusa ovog dugovjekog zaljubljenika u prirodu. To su petostavačni “Koncert za harfu i gudački orkestar” iz 1973. godine, kratka skladba pod naslovom “Nad začaranim tлом” za flautu, čelo, gigantski tam-tam i harfu (1951.) i petostavačna “Sonata za harfu i gitaru” naslova “Duh drveća” iz godine 1983. godine koje je proslavila snimka sjajne harfistice Yolanda Kondonassis s ansamblom I Fiamminghi pod ravnanjem Rudolfa Werthena.

Publika se, naravno, polarizirala: obožavatelji, s jedne strane, i sumnjičavi kritici, s druge, koji ipak ne mogu probaviti površnost po svim kriterijima i očiti eklektizam. Hovhaness je ponavljao da se klanja i slavi prirodu u duhu predaka. Pojedini kraći ulomci (ponajprije iz zadnjeg stavka “Volcano” “Pedesete simfonije” nazvane “Mount St. Helens”) doživjeli su planetarnu popularnost, a nosač zvuka s spektakularnom izvedbom simfonijskog orkestra iz Seattlea pod ravnanjem Gerarda Schwarza bio je nezaobilazan u testiraju audiouređaja.

Diskografija:

“Symphony No. 2 - Mysterious Mountain”, “Lousadzak”

**Keith Jarrett, American Composer Orchestra, Dennis Russel Davies**

© Musicmasters 7021-2 C

“Symphony No. 2 – Mysterious Mountain”, “Prayer of St. Gregory”,  
“And God Created Great Whales”, “Alleluia and Fugue”,  
“Celestial Fantasy”

**Seattle Symphony, Gerhard Schwarz**

© Delos DE 3157

“Symphony No. 6 - The Celestial Gate”, “Prayer of St. Gregory”,  
“Return and Rebuild the Desolate Places”, “Aria from Horoutiun”

**Chris Gekker, Manhattan Chamber Orchestra, Richard Auldon Clark**

© Koch 3-7221-2H1

“Symphony No. 50. – Mount St. Helens”, Symphony No. 22 – City of Light”

**Seattle Symphony, Gerhard Schwarz**

© Delos DE 3137

“Concert for Harp and String Orchestra”, “Spirit of Trees” (“Sonata za harfu i gitaru”), “Upon Enchanted Ground”, “Sonata for Harp”,  
“The Garden of Adonis”

**Yolanda Kondonassis, I Fiamminghi, Rudolf Werthen**

© Telarc CD 80530